

КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА, СПРИЯТЛИВОГО ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО КНИЖКИ У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ

Кондратець І.В.

Україна, м. Київ, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Виховання потреби дітей у книжці перестало бути лише освітянською проблемою, натомість стало пріоритетним цілевизначенням розвитку культурного суспільства. Втрата інтересу до читання й слухання художніх текстів пов'язана з низкою серйозних причин: невисокий рівень загальної й читацької культури самих дорослих, пріоритетність матеріальних аспектів, конкуренція книжки з комп'ютерними іграми, мультфільмами, рухливими іграми та іншими видами діяльності; відсутність традиції родинних читань, інтеграційний підхід педагогів у використанні художніх текстів для різних видів активностей із дітьми дошкільного віку, що веде до зниження рівня освіченості, культури, послаблення духовних зв'язків між дорослими й дітьми [3].

Концепції освітнього середовища для дітей дошкільного віку свого часу окреслювали Н.Гавриш, К.Крутій, С.Ладивір, О.Байєр та ін. Ураховуючи трактування сутності поняття «концепція» (лат. «сприйняття» – система поглядів, розуміння певних явищ, процесів, набір доказів при побудові наукової теорії») [4, с. 383], спробуємо сформулювати певну концепцію освітнього середовища, зокрема, для дітей раннього віку та в площині формування їхнього інтересу до книжки.

Що ж таке інтерес і в чому особливості дитячого інтересу? Загальновідомо, що інтерес (лат. «бути всередині, мати важливе значення») – «це ставлення особистості до предмета як до чогось безпосередньо для неї

цінного, привабливого» [4, с. 327]. Дитячий інтерес нагадує пташку, позаяк похлихий, нестійкий, із короткотривалою концентрацією і увагою, зосереджений на яскравих образах, радше на динаміці, ніж на статиці об'єктів. Як же втримати цю пташку-інтерес у дітей? За яких умов дитяча зацікавленість стане стійкою, стабільною й глибокою? Ми окреслюємо такі психолого-педагогічні умови для закладання основ читацького інтересу й сприймання художніх творів у дітей раннього віку:

- 1) залюбленість дорослого в книжку і процес читання;
- 2) планування читання як ритуалу;
- 3) дотримання суголосся просторів: об'єктів у книжці й оточенні;
- 4) емоційний контакт: дорослий-дитина-твір-книжка.

Для дітей раннього віку гіперважливо, аби в книжках вони чули й бачили ті об'єкти, які є в близькому оточенні. Малюкам корисно не тільки чути багато різних слів, а й сприймати розмаїття інформації, що обвалюється на них, коли вони починають ходити й вперше вступають у великий світ. Бо ж читаємо ми дитині не просто книжку, а весь її художній простір [5].

Звертаємо увагу, що перераховані умови стосуються, перш за все, *емоційно-ціннісного складника освітнього простору* – феномену, який означає структуровану систему педагогічних факторів і ціннісних впливів, емоційних реакцій і вражень, з іншими людьми та тісного контакту й взаємодією з предметно-розвивальним середовищем. Тож маємо враховувати й інший важливий компонент – *розвивальне предметно-ігрове середовище*. Якими же матеріалами та обладнанням можна наситити середовище для дітей раннього віку, аби зацікавити їх літературою?

У першу чергу, різними книжками – книжки-картонки, книжки-іграшки (книжки-ширми, музичні книжки, книжки-вертушки, смарт-книжки), інтерактивні книжки – розмальовки, з наліпками, пазлами), книжки-картинки та ін. Книжки для дітей раннього віку охоплюють різні жанри: малі фольклорні жанри (забавлянки, утішки, колискові, чукикалки, дитячі пісенькі тощо);

народні й літературні казки; вірші та оповідання; інколи – віммельбухи для дітей від 2 до 3 рр.

Дитячі журнали, можливо, ще й зарано давати малюкам, проте, якщо дорослі навчать охайно їх розглядати, діти із задоволенням будуть певний час присвячувати дослідженню журнальних сторінок із безліччю яскравих ілюстрацій. До речі, з цієї ж причини полюбують малюки розглядати й абетки: багато картинок, «товста книжка» – тож я, як дорослий.

Матеріал для літературних ігор – це особливий скарб книжкових осередків, який здатний прищепити інтерес до художніх текстів. Ми класифікуємо літературні ігри для дітей дошкільного віку як:

- репродуктивні «Знаєм твори різні ми» (мета: закріплення уявлень про літературні твори; результат: чітке розрізнення дітьми назв, сюжетів, персонажів творів і об'єктів, які згадуються у тексті): «Упізнай персонажа твору» (рольовий етюд), «З якої казки персонаж» (картки), «Хто яким голосом говорить» (персонажі казок), «Розкажи про картинку» (забавлянки, народні пісеньки) та ін.;
- творчі «Тексти вміємо творити» (мета: формувати почуття готовності та бажання створювати власні художні тексти; результат: створення авторських текстів): «Підбери хвостик-римку до слова» / «Відгадайка», «Продовж пісню казкового героя своїми словами», «Казка по колу» тощо.

Зважаючи на специфіку раннього віку (наочно-образне мислення, пріоритет предметно-ігрової діяльності, «мацальний», тобто тактильний спосіб пізнання малюками Світу), рекомендуємо такі літературні ігри: «Скринька загублених казкових речей», «Коробка думок» (прийом Реджіо Емілія-підходу), «Збери книжку за картинками», «Знайди пару» (картки: персонаж і речі).

Очевидно, що одним з основних способів «візуалізації» літературного твору для дітей раннього віку є його інсценізація. За допомогою різних театрів – лялькового, настільного, пальчикового, іграшок, на магнітах, на фартуху, на прищіпках, театру-гантамарески тощо. Тож доцільним буде або розмістити

літературний і театральний осередки близького одне від одного або об'єднати їх: у групі раннього віку це доречно, натомість у молодшій, середній і старшій групах цього краще не робити, позаяк, обираючи між книжкою та маскою, театральними ляльками і театальною бутафорією, дитина зупиниться на останніх, бо на тлі обладнання для інсценування, література виглядатиме не дуже яскраво, а отже, спостерігатимемо втрату дитячого інтересу – педагогові важливо враховувати означений нюанс.

Зрозуміло, що всі атрибути в книжковому середовищі мають бути відкритими й доступними для дітей; вихователів варто потурбуватися про комфорт взаємодії дитини з книжкою (крісло, подушка, диван, стільчик, каремати, намет – поблизу осередку) або підказати, що дитина може розглянути книжку «в осередку тиші» чи «осередку усамітнення».

Спираючись на вищезазначене, доповнимо перелік умов емоційно-ціннісного спрямування умовами, що безпосередньо дотичні до матеріально-технічного оснащення:

- наявність розмаїття різних видів книжок відповідно до віку дітей;
- гармонійне поєднання театральних і літературних атрибутів;
- створення цікавих літературних ігор на закріплення літературних сюжетів;
- комфорт, зручність і доступність у користуванні всіма матеріалами осередку книжки;
- психолого-педагогічний супровід вихователя, спрямований на зацікавлення дітей обладнанням осередку книжки та дбайливого ставлення до нього.

Суголосною з нашою є позиція Н.Гавриш, яка визначає чотири вектори підтримки читацького інтересу в дітей : 1) щоб книга дійшла до дитини, вона має бути в житті дорослих. (суспільство передусім має націлитися на формування читацької культури його дорослої частини, щоб впливати на читацькі інтереси дітей); 2) світ змінюється і книга змінюється також: розмаїття

варіантів книжок для малечі (книжка-картинка, книжка-гра, книжка-альбом, книжка-брязкальце, книжка-гризунець, магнітна книжка, книжка-театр, книжка-іграшка, книжка-бродилка, книжка-розмальовка, книжка з наліпками, книжка з віконцями тощо); надання можливості зробити їх постійним супутником дитини, залюбити у книгу майже від народження); 3) книга і художнє слово – читати, слухати, дивитись (незалежно від того, в якому вигляді подається перед дитиною художній текст, необхідно допомогти зрозуміти і відчувти його, відкрити в ньому для себе смисли); 4) разом з книгою має змінюватися й методика роботи з нею (потрібна методика, яка б ураховувала жанрові особливості текстів, їх змістову, ідейну спрямованість, націленість дітей на ті чи інші аспекти їхньої діяльнійшої взаємодії) [1]. Наведені аргументи дослідниці перегукуються з визначеними нами умовами в двох векторах літературного простору: емоційно-ціннісному та предметно-ігровому.

De facto, літературний простір не обмежується ні лише дитячою книжкою (важливо, аби педагоги говорили між собою про прочитані книги, літературні новинки, відвідування книжкових фестивалів тощо; використовували метод сторітелінгу, розповідаючи вихованцям про книжки, які їм батьки читали в дитинстві або як заохочували до книжок власних дітей та ін.), ні кордонами закладу дошкільної освіти. Батьки разом з вихователями беруть участь у формуванні інтересу дітей до художніх творів: удома знаходять місце для книжкової полиці, пропонують дитині колекціонувати книжки, самій наводити на полиці лад, структурувати й розставляти у певному порядку. Літературний простір утримування дитячого інтересу сягає також і меж бібліотеки та книгарні. Сучасні діти – допитливі й творчі, їм цікаві «локації для дорослих». Тож означені установи цілком підходять для відвідування їх з дітьми раннього віку. Книжку, яку малюк вибере на бібліотечній полиці чи шафі затишної книгарні, а ргіогі любитиме та частіше називатиме об'єктом-запитом для читання дорослим.

Отже, концепція освітнього середовища, сприятливого для формування інтересу до книжки у дітей раннього віку, полягає у: 1) визнанні вихователями та батьками кореляції між власним інтересом до книжки й читання та зацікавленості дітей означеною діяльністю; 2) розумінні сутності феномену «простір» як структурованої системи педагогічних факторів і ціннісних впливів, емоційних реакцій і вражень, взаємодії з іншими людьми та предметно-розвивальним середовищем; 3) створенні відповідних психолого-педагогічних умов, у яких зацікавленість малюків у книжці та читанні буде зароджуватися, підтримуватися й зміцнюватиметься, позаяк ураховуватимуться як матеріально-технічні, так і емоційно-ціннісні компоненти освітнього простору; 4) чіткому усвідомленні дорослими кінцевої цілі формування інтересу дітей до книжки: виховання культурно-освіченої, начитаної, багатой духовно й самодостатньої особистості, з яскравою картиною Світу й розвинутою чуттєвою культурою.

Список літератури:

1. Гавриш Н., Кондратець І. Дитина і книжка: новий формат взаємодії з дітьми. *Дошкільне виховання*. 2022. № 1. С. 6–10.
2. Кондратець І.В. Психолого-педагогічні умови формування основ читацького інтересу та прийняття художніх творів у дітей раннього віку. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. 1 (92). С. 49–54.
3. Кондратець І.В. Психолого-педагогічний супровід майбутніх вихователів у створенні літературоцентричного середовища для дітей раннього віку. *Імідж сучасного педагога*. 2025. № 2(221). С. 16–20.
4. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль. : Навчальна книга. Богдан. 2005. 848 с.
5. Пол П., Руссо М. Як виховати читача / пер.з англ. О.Стукала. Київ : ArtHuss. 2020. 264 с.